

Є виклики. Будемо шукати відповіді

(Нотатки на полях методологічного семінару
«Демографічна ситуація в сучасній Україні: можливі вектори впливу
на інститут освіти» в Харківському гуманітарному університеті
«Народна українська академія», 30 грудня 2024 р.)

Вже не перший рік напередодні Нового року в ХГУ «НУА» проходять методологічні семінари для викладачів, аспірантів та старшокласників. Тематика завжди пов'язана із різними важливими аспектами розвитку освіти. Мета — обговорення та аналіз сучасних освітніх трендів та викликів, пошук власних шляхів і підходів до вирішення чи компенсування гострих проблем, які збільшуються останнім часом в геометричній прогресії.

Наприкінці 2024 року увагу учасників семінару було прикуто до демографічних процесів, що мають місце в Україні. Аргументувати вибір саме такої проблематики, здається, немає сенсу: склад і рух людності та закономірності його розвитку — «головний біль» багатьох країн Європи. Війна кардинально змінила всі сфери життя країни та людей. Важкі події відбулися і в сфері демографії через нееволюційні процеси природного та міграційного руху населення. Все це безпосередньо стосується інституту освіти, який останні роки переживає вкрай складні випробування, пов'язані із пан-

демією та повномасштабною агресією рф проти України.

Запрошеним спікером семінару став відомий науковець, доктор економічних наук, член-кореспондент НАН України, заступник директора Інституту демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи, професор Олександр Миколайович Гладун. Його доповідь «Демографічні процеси в Україні: з минулого в майбутнє» викликала реальний інтерес не тільки у викладачів Народної української академії. Серед більш ніж 160 учасників семінару — викладачі багатьох університетів та ЗЗСО міста і області, керівники освітніх інституцій, партнери ХГУ «НУА» з зарубіжних країн.

Така зацікавленість цілком виправдана. По-перше, демографічні проблеми привертають увагу не тільки науковців і освітян-практиків, але й аспірантів, студентів, журналістів. По-друге, негативні процеси у структурі та чисельності населення України безпосередньо пов'язані із перспективами розвитку освіти вже у найближчі часи. Є необхідність отримувати фахову інфор-

мацію, аналізувати її, шукати відповіді та шляхи подолання гострих проблем.

Гість семінару надав глибокий аналіз демографічних процесів в Україні у широкому історичному аспекті. Важко навіть виділити які саме аспекти були більш важливі: демографічні хвилі розвитку населення країни, вікова структура, впливи політичних та історичних подій, наслідки змін якості життя основних верств населення тощо. Зрозумілим був інтерес до перших наслідків повномасштабної агресії проти України, масової міграції, можливих наслідків війни для якості людського капіталу...

Доповідь викликала реально жваву дискусію, яку відкрив доктор економічних наук, професор О. Л. Яременко, який надав власне бачення можливих варіантів впливу сучасної демографічної ситуації на якість освіти в Україні. Продовжили дискусію доктор соціологічних наук, професор К. Г. Михайльова, голова Асоціації випускників НУА Р. Майборода, вчитель-методист Л. Я. Бельчикова, кандидат філологічних наук, доцент Д. І. Панченко, доктор соціологічних наук, професор О. М. Козлова та ін. Знаковим виявилось підсумкове запитання слухача магістерської програми, голови студентської спілки НУА Олександра Зайцева, який подякував та звернувся до професора О. М. Гладуна з наступним запитанням: «Хотілося б починати Новий рік з оптимізмом. Тому як би Ви рекомендували формувати обережний, стриманий, але все ж таки оптимізм від-

носно демографічних перспектив нашої країни?»

Семінар, безумовно, більше поставив запитань, ніж надав відповідей. В ситуації, що склалася в країні, це цілком виправдано. Але головне, здається, що залишиться у учасників крім виваженої, високопрофесійної інформації та коментарів, це розуміння власної відповідальності за майбутнє освіти в країні, в місті, в кожному окремому навчальному закладі.

Хочемо ми чи ні, але проблеми розвитку освіти, перш за все, подолання освітніх втрат, які виникли через Covid-19 та війну, з нами надовго. Пошук шляхів розширення доступу до безпечного якісного навчання є критично важливим. Це стосується всіх ланок освіти, що вкрай потребують стабілізації освітнього процесу. І без знання демографічних викликів та трендів подолати цю кризу навряд чи можливо.

Вирішення питань, навколо яких точилася дискусія на семінарі, в «одному окремо взятому» місті чи навчальному закладі неможливо. Потрібна політична воля влади, ресурси, професіоналізм. Але без участі освітянської спільноти знайти адекватні відповіді теж навряд чи вдасться. Інакше кажучи — потрібен двосторонній рух...

Демографічна ситуація стає суттєвою перешкодою для традиційної освіти. Саме традиційної. А звичні підходи та відповіді в умовах, що склалися, не спрацюють. Потрібні інші траєкторії, рішення і підходи. Є виклики. Будемо шукати відповіді.

*Катерина Астахова,
доктор історичних наук, професор,
ректор ХГУ «НУА»*